

PREPORODITELJSKA PREGNUĆA ORSATA (MEDA) PUCIĆA

Slavica Stojan

Bogata hrvatska kulturna i književna baština, nastala u Dubrovniku tijekom stoljeća, imala je istaknuto mjesto u preporodnoj ideologiji. No, dubrovački se udio u hrvatskom narodnom preporodu očitovao i djelovanjem njegovih kulturnih i književnih djelatnika, promicatelja preporodne ideje s ciljem nacionalnog kulturnog prosperiteta i daljnjeg razvića hrvatske književnosti. Suradnja Dubrovčana, koji su od samih ilirskih početaka uspostavili veze sa zagrebačkim i slavonskim preporoditeljima, u preporodnim glasilima *Danica*, *Kolo*, *Zora dalmatinska* produbila je vezu hrvatskoga Sjevera i Juga, što je pridonosilo nacionalnoj integraciji¹. Iz preporoditeljskoga kruga koji je djelovao u Dubrovniku sredinom 19. stoljeća izdvojila sam za ovu prigodu ličnost, najmlađega od njih, Orsata (Meda) Pucića (1821–1882), pjesnika koji je svoj poziv prihvaćao kao narodni apostolat (Haler), zakasnjelog romantičara kontroverznog nacionalnog opredjeljenja, ponosnog aristokrata koji se nastojao trgnuti iz beznadne dubrovačke apatije, u političkim nastojanjima (Banac) konzervativnog utopista, kojega je hrvatska književna povijest možda i slučajno zabacila u zaborav. »Malim narodima pričinja se njihova domovina kao barka koja se ljulja usred bjesnila širokoga mora«, zapisao je o tome vremenu Ivo Andrović, Pucićev dubrovački suvremenik; razdoblje političke neizvjesnosti učinilo je da se Pucić, kako bi to Bruere rekao, »sladko se hrvatske odreko

starine«. Ne moramo stoga mi odreći Pucića. »Sve rodoljubive oleografije onog perioda govore o zbrkama golemih razmjera«, kazao je Krleža, nesklon osudi Pucićevih stranputica.² A Pucićevo djelovanje uistinu većim dijelom iskazuje preporoditeljski nacionalni i književni program.

Po prvi se put Pucić javio kao pisac u raskošnom i bogato opremljenom biografskom djelu *Galleria di Ragusei illustri*, koje je, na tragu preporoditeljskih pothvata, izdao 1841. dubrovački tiskar Petar Frano Martecchini s organizacijskom potporom Antuna Kaznačića. Imao je tek devetnaest godina.

U Padovi Pucić je 1841. godine susreo češkog slavista Jana Kollára koji će ostaviti izuzetan dojam na mladog dubrovačkog vlastelina, posebice na njegov stav u pogledu jezika: »...riječ ona — Slavjanstvo — a veće unutarnji njezin sluh — koju ste meni vatreno priporučili prid vašim odlaskom iz Mletaka, pružila je srcu mome duge žile i prsi moje jakijem žarom razgorjela tako da ne mogoh uzdržati nadahnuta slova«.³ Napisao je Pucić i pjesmu posvećenu Kolláru u Padovi 1842. u kojoj ga naziva poslanikom nebeskim, jer ga je poticao da piše na narodnom jeziku. A on mu strašću mladog buntovnika odgovara da je vrijeme od boja za spas domovine, a ne od pjesme.⁴

A boj će vojevati za nacionalno dostojanstvo, za emancipaciju jezika i književnosti, zajedno s mladim Kaznačićem, u časopisu *La Favilla* koji su vodili književnici Valussi i Dal Ongaro. Oni su pod utjecajem Mazzinija, snažne pojave talijanskog *Risorgimenta*, prihvatili njegove principe, programe i zadaću književnosti i u skladu s tim počeli razvijati koncepciju o južnim Slavenima. Podijelivši međusobno književne i povijesne teme, Pucić je tijekom 1842. i 1843. godine iznio povijesni pregled povijesti hrvatskoga naroda u Dalmaciji, pisao o narodnoj poeziji, etnografiji, o Adamu Mickiewiczu te usput preveo kraći dio iz njegova spjeva *Dziadi*, o rukopisu kraljodvorskom.

Posljednji napis u tršćanskoj *Favilli* Pucić je posvetio Ivanu Gunduliću i njegovu spjevu *Osman*. Ilirska adoracija dubrovačke književne baštine počela je 1836. kada je Gaj proglasio blago »od četrdeset i više izvrsnih klasičnih spisateljah parnasa Ilirskog iz stare ilirske Atene–Dubrovnika«, kao temelj moderne književnosti.⁵ U toj književnoj dubrovačkoj baštini Gundulićeva je legenda imala ključno mjesto u ideologiji ilirskoga pokreta.

Ovi su napisi bili dobro primljeni i u Zagrebu; Vraz je u pismu Puciću pohvalio njegov književnopovijesni osvrt na Gundulića i njegova *Osmana*, a

Kukuljević je napisao tim povodom u Danici: »Osobitu hvalu zaslužuju dva izvrstna i premarljiva spisatelja ovoga lista, dva nade puna Dubrovčanina, a to su gg. Pozza i Kaznačić, koji kao vrijedni i vatreni domoroci svojim izvrstnim sastavci pokazuju svojim dalmatinskim zemljakom i svim ostalim Slavenom, da duh starih Dubrovčana još se ugasio nije.«⁶

U *Zori dalmatinskoj* koja je postala središtem preporodnih pregnuća u Dalmaciji i povezala se s preporoditeljima širom hrvatskoga prostora Orsat Pucić zalaže se za jedinstveni hrvatski pravopis. U književnopovijesnom napisu o Ignjatu Đurđeviću, u kojega je naglasio ulogu narodnoga jezika i govora te univerzalnoga smisla i značaja njegove poezije, Pucić je istaknuo književni kontinuitet te ulogu Dubrovnika koja se nastavlja u hrvatskome preporodu: »Naš grad bi tada kako ognjište, koje ražari ostale gradove, bi sredotočje od kojega se zraci protegnuše na cijelo ilirsko kolo, i za trista ljetah sladostju svojijeh pjesnih taku jeku probudi u sercu svijeh učenijeh ljudih da i njihovo potomstvo do današnjega dana ne zna čijem bolje zadovoljit svoju pozornost nego starom dubrovačkom slavom.«

U isto vrijeme (1844) izdali su mu bečki mekitaristi izbor poezije starih hrvatskih pjesnika. Antologija, nastala 335 godina poslije Ranjinina zbornika, sadrži izabrane pjesme desetorice, prema Pucićevu mišljenju, ponajboljih dubrovačkih pjesnika (Đora Držića, Mavra Vetranovića, Nikole Dimitrovića, Andrije Čubranovića, Marina Držića, Nikole Nalješkovića, Dinka Ranjine, Saba Bobaljevića Mišetića, Miha Bunića Babulinovića, Frana Lukarevića Burine i Dominka Zlatarića. Izbor je sačinio iz vlastite bogate zbirke rukopisa, a daje je na ogled javnosti kako bi se očitovala negdašnja književna slava Dubrovnika i »sadašnja ništota«.⁷

Posebnu pažnju privlače tri pjesme koje je Pucić napisao koncem četrdesetih za boravka u Lucci. Povod prvog bio je susret s Mickiewiczem u Rimu, u kojoj je očitovana, kako je Krleža kazao, »zapanjenost omladinskom fantazijom kollárovske-sveslavenskog romantizma četrdesetih godina prošlog stoljeća«, drugu je spjevao na Danteovu grobu u Raveni, prikazavši svoju domovinu divljaštvom zaraštenu, pustu i razasutu, pitajući velikana talijanske književnosti, također zaokupljena mišlju o jedinstvu svoga roda, hoće li doći do ujedinjenja hrvatskog sjevera i juga.

Iz toga je razdoblja i dulja pjesma posvećena Jelačiću banu u narodnim desetercima. Jelačića veliča kao junaka i branitelja nacionalne slobode. Jelačićev

pobjedonosni pohod na Mađare vraća Puciću nacionalni dignitet i dostojanstvo. Zato se vraća iz Italije u domovinu, da bi, kako kaže, združio svoje gusle s Jelačićevim mačem.

A kad poču' ime tvoje
Ja k Harvatskoj doć' pohiti'
I nadam se još združiti
Tvome maču gusle svoje.

Pucić postaje krajem četrdesetih najpoduzetniji dubrovački suradnik u *Danici ilirskoj*, koju naziva »našom *Danicom*«. Javlja se gotovo u svakom broju od veljače do početka travnja 1849. godine prijevodima povijesnih tekstova, Leopardijeve poezije, kao i vlastitim pjesmama.

U Dubrovniku će istodobno surađivati u političkom listu *Rimembranze della settimana*, u vrijeme kada u Dalmaciji nije bilo ni jednog drugog glasila⁸, pjesmom budnicom koja počinje stihom »Mladi Iliri budmo mi...«. Taj će stih izmijeniti kad sredinom pedesetih bude ponovno objavljivao ovu pjesmu. Kad se taj tjednik zbog političkih okolnosti ubrzo ugasio, ista je skupina mladih i naobraženih Dubrovčana, na čelu sa I. A. Kaznačićem, čim se ukazala prilika, pokrenula tjednik *L'Avvenire*, u podnaslovu kojeg je pisalo *giornale croato scritto in italiano*.

Napisom »Formiamo una nazione«, Pucić je prvi put otvoreno iznio svoju sumnju u ideju o hrvatskoj samostalnosti, koja će postati u sljedećim decenijama osnovni sadržaj njegovih kulturnih i političkih aktivnosti.⁹ Njegovo djelovanje, međutim, još uvijek nije doživljavano protivno hrvatskim preporodnim nastojanjima. To će se zbiti ranih šezdesetih godina.

Po povratku iz Zagreba Pucić je započeo uređivati časopis koji je, kako je naveo u predgovoru, trebao pokazati ideju, sadržaj i smjernice književnog preporoda. Bio je iščekivan s velikim nadama u Hrvatskoj. Bila je namjera novim časopisom ne samo pokrenuti iz duhovne učmalosti i provincijskoga mrtvila grad dugovjeke tradicije njegovanja pisane lijepe riječi, već su i na nacionalnom planu željeli povezati Dubrovnik s ostalim dijelovima Hrvatske. *Dubrovnik cviet narodnog knjižestva* trebao je uzdržati *sveti plamen narodnosti*. Konceptiju časopisa zasnovali su na njegovanju tradicije starijih dubrovačkih pisaca, ali i suvremene hrvatske književnosti, pa je tako u prvom svesku gostovao Preradović.

Osobiti doprinos vrijednosti ovog književnog časopisa bili su, uz ostale Pucićeve priloge, njegovi napisi o Đivu Buniću u 1. sv. i o Marku Brueru u 3. sv., u kojima je dao i prvu književnu ocjenu tih pisaca starije hrvatske književnosti, kojom prigodom je objavio Bunićeva *Plandovanja* te Bruerovićeve kolende i pjesničke poslanice. »Taj časopis bijaše za ono doba bez sumnje najbolji na slavenskom jugu, te se osobito tim odlikovao što su svi plodovi, uvršteni u nj, imali pravu književnu vrijednost, te je imaju još i dandanas«, kazao je Šenoa.¹⁰

Za laskavu Šenoinu ocjenu najvećim su dijelom bili zaslužni upravo književni prilozi Orsata Pucića.¹¹

Preostalih dvadeset godina Pucićeve životnog i radnog vijeka ne ulaze u opseg ovog naslova, iako je u tom razdoblju nastalo najbolje njegovo pjesničko djelo *Cvijeta*, jer su one snažno obilježene sumnjom u hrvatsku državotvornu misao i prekidom svih prijateljskih i književnih veza sa zagrebačkim preporoditeljima, najprije s Gajem, potom Kukuljevićem, sedamdesetih će i Šenou nazvati srbofobom.

Bez obzira na to je li Pucićeve politička tlapnja bila »inat protiv slobodoubilačkoj Austriji«, kako je smatrao Matoš, ili jednostavno njegov društveni ideal u jednom razdoblju života («... košulja je bliža haljine ...«), neprijeporno je, međutim, da je Orsat (Medo) Pucić bio cijelim svojim bićem i svojom mladošću uključen u hrvatske nacionalne integracijske procese u kojima je razvijana ideja preporoda s ideološkim, spoznajnim, estetskim i etičkim obilježjima. Uveo je velika pjesnička imena u hrvatsku kulturu: Dantea, Mickiewicza, Byrona, Shakespearea, Leopardija, Puškina. Dao je snažan poticaj i doprinos konstituiranju nacionalne historiografije, književne povijesti, arhivistike, publicistike i starinarstva. Stoga mu pripada zaslužen mjesto među hrvatskim preporoditeljima.

BILJEŠKE

¹ Nikša Stančić, *Hrvatska nacionalna ideologija preporodnog pokreta u Dalmaciji*, Zagreb, 1980: pp. 23–31.

² Miroslav Krleža, *Eseji*. Sv. 5, Zagreb: Zora 1966: p. 157.

³ Franjo Marković, »Knez Orsat Pucić«, *Rad* 67 (1883): p. 130.

⁴ Pjesme *Talianke*, Zagreb 1849: p. p. 36–37.

⁵ Ivo Banac, *Dubrovački eseji*, Dubrovnik: Matica hrvatska 1992: pp. 13, 18.

⁶ Franjo Marković, »Knez Orsat Pucić«, *Rad* 67 (1883): 133.

⁷ Antologiju je u *Zori dalmatinskoj* predstavio I. A. Kaznačić: »Književni pregled« *Zora dalmatinska* 2/3 (1845): p. 4.

⁸ Ivo Perić, *Dubrovačka periodika 1848–1918*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku 1980.; Slavica Stojan, *Ivan August Kaznačić, književnik i kulturni djelatnik*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, ⁸1993: p. p. 69–70.

⁹ »Formiamo una nazione«, *L'Avvenire* 2/35 (1849): 3.

¹⁰ August Šenoa, *Slike i prikazi*, Zagreb 1934: p. 98.

¹¹ Ivan Tartalja, »Rođenje ideje o Matici dalmatinskoj«, *Zadarska revija* 6 (1961): p. 465.